

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING I FOLKUNGAGATAN

SÖDERMALM 7:87

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fornlämning L2015:7789 (RAÄ-nr Stockholm 103:1), inom fastigheten Södermalm 7:87, Stockholms kommun och län

JAN KOCKUM

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3405

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Utdrag ur 1636 års regleringsplan över Södermalm (LMS Stockholms stad akt 99-1:4).
Centralt i kartbilden är det som kom att bli platsen för Katarinakyrkan, och strax sydöst om denna är
platsen för det aktuella undersökningsområdet (jfr figur 3).

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003
Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2020

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING I FOLKUNGAGATAN

SÖDERMALM 7:87

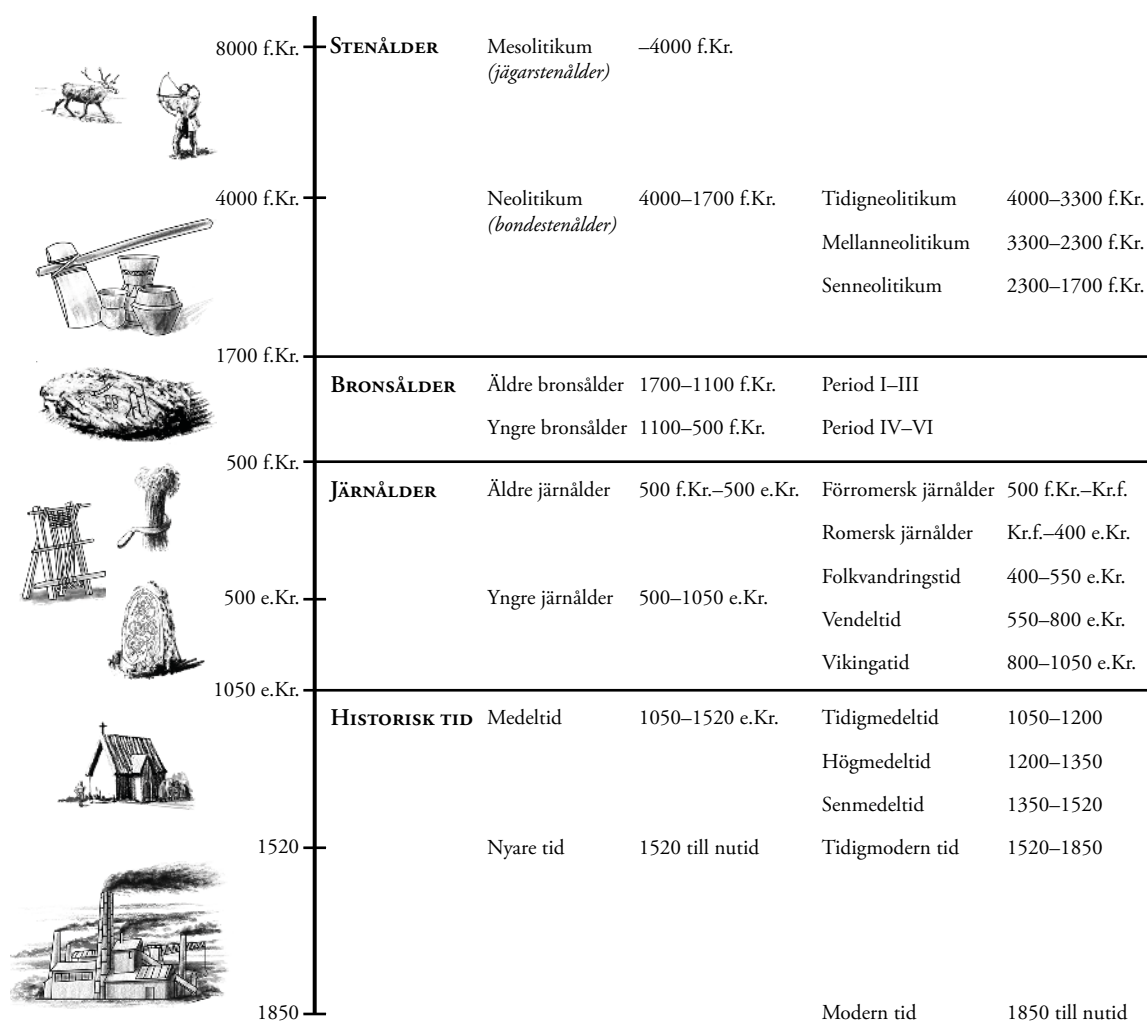
Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fornlämning L2015:7789 (RAÄ-nr Stockholm 103:1), inom fastigheten Södermalm 7:87, Stockholms kommun och län

JAN KOCKUM

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3405

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
BAKGRUND.....	8
METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
REFERENSER	12
Litteratur	12
Lantmäteriakter	12
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	13
BILAGOR	14
Bilaga 1. Fyndtabell	14

Figur 1. Undersökningsområdet på Folkungagatan på Södermalm i centrala Stockholm. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Enligt beslut av Länsstyrelsen i Stockholm utförde Arkeologikonsult en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid installation av ny infiltrationsbrunn. Arbetet företogs längs med Folkungagatan, fastigheten Södermalm 7:87, Stockholms kommun (figur 1). Området ingår i fornläm-

ningen L2015:7789 Stockholms stadslager (RAÄ-nr Stockholm 103:1). Vid schaktningsövervakningen påträffades påförda kulturlager samt en nedgrävning. Fyndmaterial i såväl kulturlager som fyllningen till nedgrävningen gav en homogen datering till andra halvan av 1600-talet till tidigt 1800-tal.

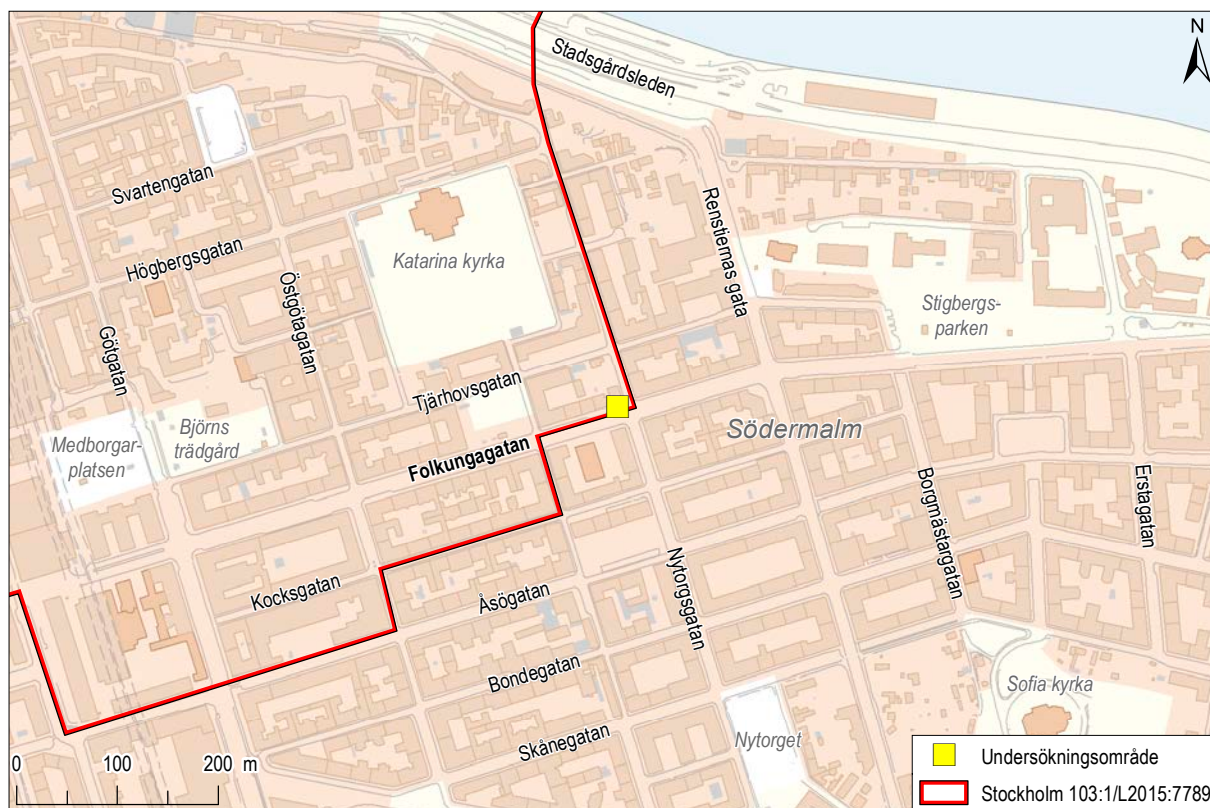
INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län genomfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning i trottoaren längs med Folkungagatan inom fastigheten Södermalm 7:87 i Stockholms kommun (Lst dnr 431-12669-2020; figur 2). Undersökningen föranleddes av schaktning för, av AB Storstockholms Lokaltrafik, planerad installation av ny infiltrationsbrunn. Området för den planerade schaktningen sammanföll med del av fornlämning L2015:7789 Stockholms stadslager (RAÄ-nr Stockholm 103:1), och beräknades

beröra en yta om 7,0 × 7,0 meter med ett djup om 2,0 meter.

L2015:7789 är enligt Kulturmiljöregistret (KMR) ett område med kulturlager inlagt utifrån en karta från 1650-talet. Inom detta område kan således förväntas lämningar från Stockholms historiska stadsområde.

Syftet med undersökningen var att dokumentera berörda lämningar och kulturlager.

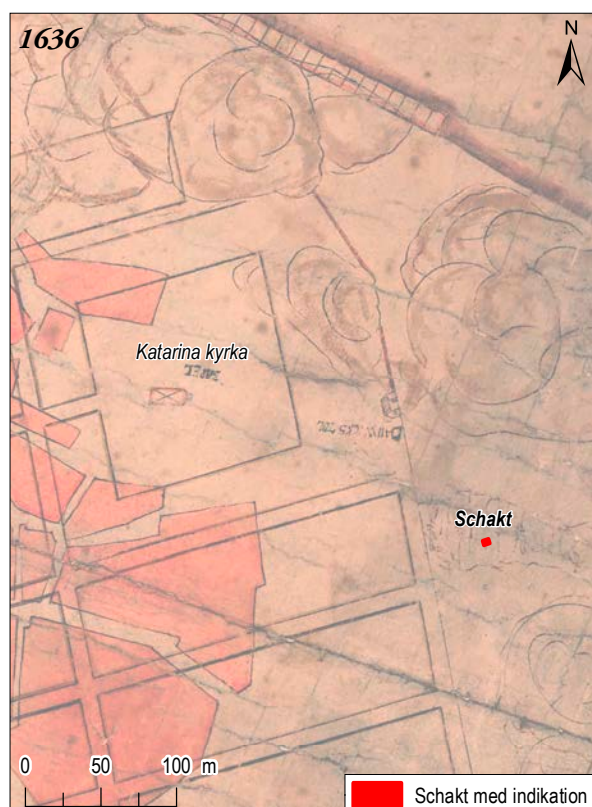
Figur 2. Undersökningsområdet på Folkungagatan, nära korsningen till Nytorrgatan, på Södermalm. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:7 500.

BAKGRUND

På Södermalm har det vid arkeologiska undersökningar främst påträffats eftermedeltida bebyggelse lämningar, och i den äldre forskningen har den mycket omfattande stadsplaneregleringen på 1640-talet framhållits som huvudorsak till avsaknaden av tidigare bebyggelse. Det finns emellertid undantag, och utifrån det sparsamma arkeologiska materialet, samt ett relativt rikligt medeltida skriftligt källmaterial, räknades Stadsholmen (Gamla stan) och delar av Södermalm och Norrmalm till det medeltida Stockholm (Hasselmo 1981: 213, 222). Vid arkeologiska undersökningar på Södermalmstorg 2013–15 kunde detta bekräftas, då det framkom en stadsbebyggelse med påtaglig förstadskaraktär, senast tillkommen kring år 1320, då tomter stakades ut och stenlagda gator anlades (Svensson 2020:13).

Södermalms stadsplan, så som vi känner den idag, är i huvudsak ett resultat av 1641 års beslut att riva

existerande hus för att bereda plats för nya; en gatureglering påbörjades i samband med detta. Omfattning och disposition av den äldre rivna bebyggelsen är med några få undantag således dåligt känd. Desto mer kan sägas om den tidigmoderna bebyggelsen; år 1642 lades det som kom att bli Götgatan ut som ett nord – sydligt huvudstråk. Runt detta planerades stadskvarteren. Planeringen återspeglas i en karta från 1636 och av denna framgår att det aktuella undersökningsområdet ligger strax utanför stadens tullstaket, som då definierade gränsen för stadsområdet. I en karta från 1652 har stadsområdet expanderats, och undersökningsområdet är då innanför gränsen (figur 3). Det finns alltså en terminus post quem-datering, ett senaste datum, när området var en inkorporerad del av 1600-talsstaden (jfr Montén 2018: 8/B7). Huruvida det inom den här delen av Södermalm, eller Åsön, fanns äldre bebyggelse under medeltiden eller tidigare är dock okänt.

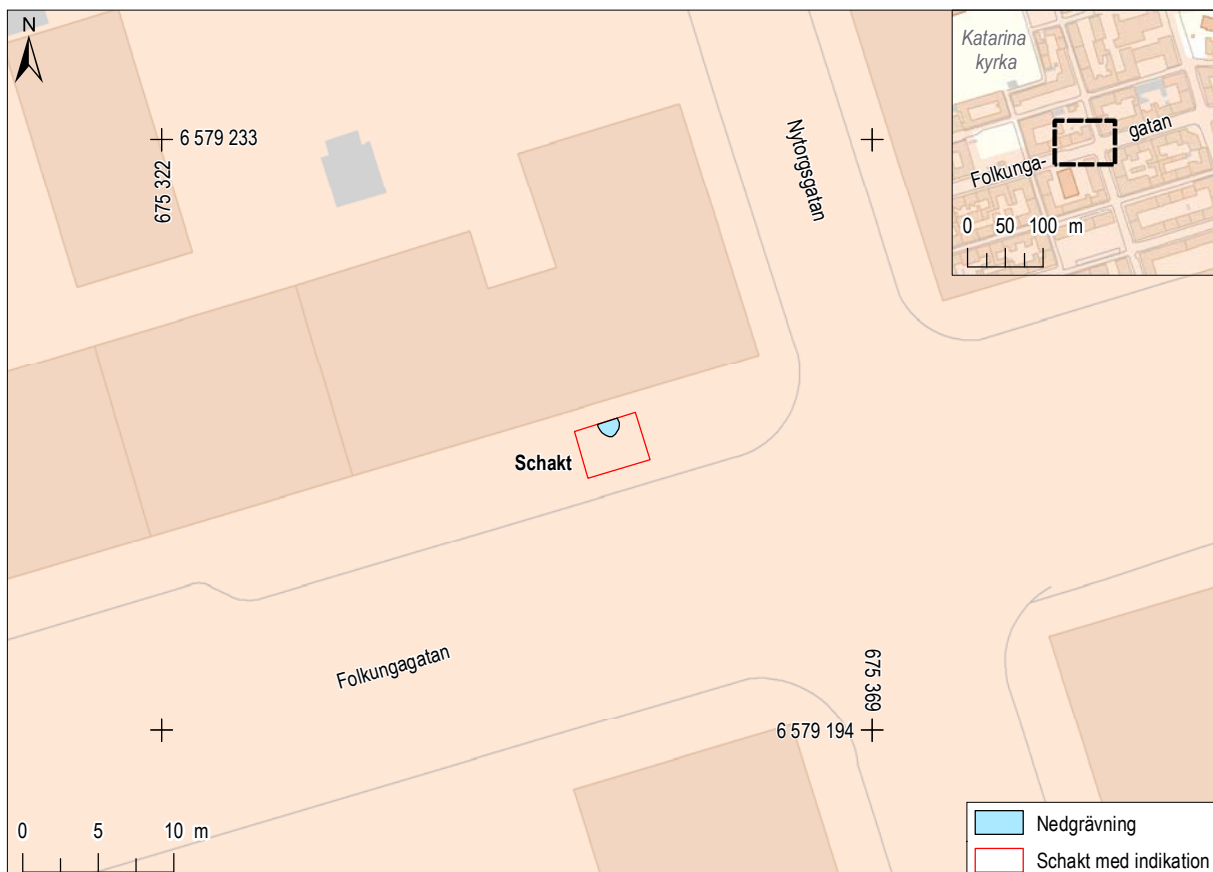
Figur 3. Schaktet i förhållande till situationen år 1636 (LMS Stockholms stad akt 99-1:4) respektive år 1652 (LMS Stockholms stad akt 99-1:10). Skala 1:5 000.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Fältarbetet genomfördes 18 augusti 2020. För schaktningen användes en mindre bandgående grävmaskin med släntskopa. Det schakt som grävdes var något mindre än planerat och täckte en yta om $4,0 \times 3,4$ meter. Djupet uppgick till 1,8 meter. Modern ytbeläggning och bärlager – bestående av betongplattor, asfalt, grus och sand – uppgick till cirka 0,5 meter. Under detta framkom ett cirka 0,3 meter tjockt lager bestående av brunsvart humös silt med inslag av tegel och småsten. Lagerskiljet gentemot underliggande lager var tydligt. Naturlig undergrund, bestående av blålera, påträffades på ett djup om 1,6 meter under befintlig marknivå. I kartan från 1636 avbildas området som berg i dagen (figur 3), vilket gör blåleran intressant. Sannolikt har kartritaren endast schablonmässigt avbildat det aktuella området.

Under modern ytbeläggning och bärlager framkom kulturlager. Detta bestod av brunsvart humös lera och var cirka 0,8 meter tjockt, samt något stratifierat. Dock visade en skarp nedre gräns mot underliggande blålera – samt avsaknad av alv – på att tidigare markberedning i form av nedgrävning företagits. Lagret tolkas således som bestående av omdeponerade, det vill säga omflyttade, jordmassor. Möjligen har detta skett i samband med byggnationerna i området under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal.

I botten av schaktet påträffades en – i plan – något oval nedgrävning, med dimensionerna cirka $1,0 \times 1,4$ meter (figur 4). Nedgrävningen fortsatte emellertid utanför schaktet, varför storlek och form är osäker. Då schaktningen inte skulle gå djupare grävdes inte heller nedgrävningen ut. Möjligen är det frågan

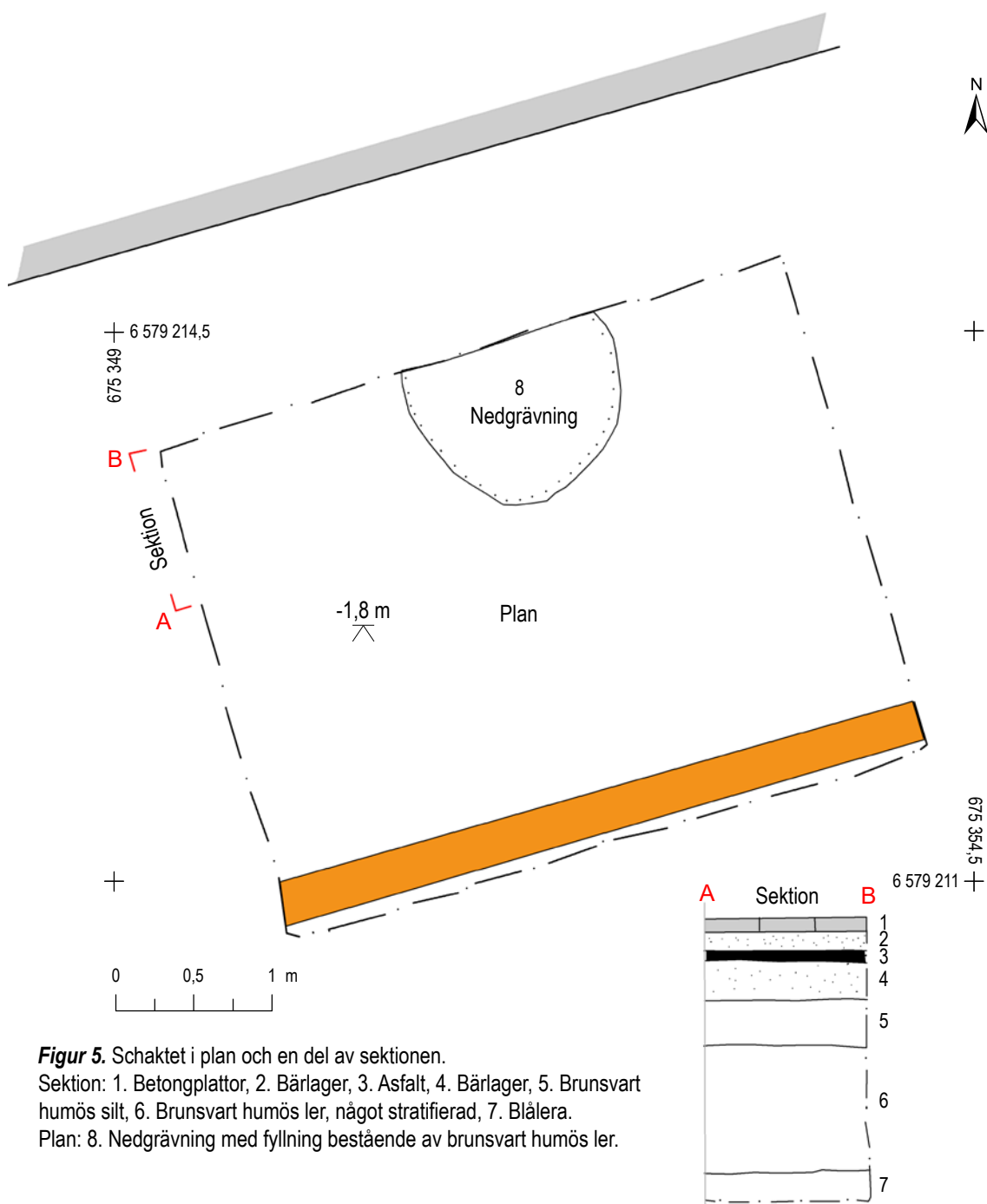
Figur 4. I botten av schaktet påträffades en nedgrävning. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:500. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:10 000.

om en uttjänt och igenfylld brunn (figur 5). Fyndmaterialet i ytan av igenfyllningen visade på en datering till sent 1600-tal fram till början av 1800-talet. Äldsta materialet består av kakel (figur 6) som indikerar bebyggelse från 1600-talets andra hälft, något som även en del av kritpipsmaterialet (figur 7) pekar mot.

Fyndmaterialet från undersökningen uppvisade en relativt liten kronologisk spridning, på drygt hundra år, med en datering från sent 1600-tal till tidigt 1800-tal. Detta gällde såväl icke-tillvarataget fyndmaterial, från de redeponerade kulturlagren, som tillvarataget fynd-

material från den enda påträffade anläggningen, en nedgrävning. Sannolikt är detta ett resultat av en relativt snabb kulturlagertillväxt, på lite drygt hundra år, innan 1800–1900-talets byggnationsvåg och det aktuella markingreppet. Materialet bestod av keramik, kritpipor, fönsterglas samt ett ostronskal (bilaga 1).

Undersökningsområdet ligger precis i utkanten av det registrerade fornlämningsområdet. En kartstudie visar dock att 1600-talet var en för staden ytterst expansiv period och resultatet från schaktningsövervakningen visar på en i området kraftig kulturlagerförekomst, med omkring 1,0 meter tjocka lager.

Figur 5. Schaktet i plan och en del av sektionen.
 Sektion: 1. Betongplattor, 2. Bärlager, 3. Asfalt, 4. Bärlager, 5. Brunsvart humös silt, 6. Brunsvart humös ler, något stratifierad, 7. Blålera.
 Plan: 8. Nedgrävning med fyllning bestående av brunsvart humös ler.

Figur 6. Kachel (F6:1:6)
från 1600-talets andra
hälfte. Skala 1:1.

Figur 7. Fragment från olika
pipor. 1. Piphuvud (med detalj
av klackstämpel) från pipa
tillverkad av Suzanna Jacobs i
Gouda, Holland 1680–1700.
2. Ornerad skaftbit (med detalj
av klackstämpel) från pipa till-
verkad av Jan Thielen Proost
i Gouda, Holland 1680–1700.
Skala 1:1.

0 1 2 3 cm

REFERENSER

Litteratur

HASSELMO, MARGARETA 1981. *Stockholm. Medeltidsstaden 17. RAÄ och SHMM Rapport*. Stockholm.

MONTÉN, RICCARD 2018. *Vägvisare i 1670-talets Södermalm. Johan Olofsson Holm 1674 & 1679*. Lidingö.

SVENSSON, KENNETH 2020. Upptäckten av en medeltida förstad i Stockholm. I: Svensson, Kenneth (Red.) *Upptäckten av en medeltida förstad på Södermalm i Stockholm. En rapport från ett vetenskapligt seminarium kring de fynd som gjorts inom Slussenprojektet*. Skrifter från Arkeologikonsult nr 7. Upplands Väsby.

Lantmäteriakter

A99-1:4 STADSPLAN ÖVER SÖDERMALM 1636
Stockholms stad, Stockholms län
Lantmäteristyrelsens arkiv

A99-1:10 STADSPLAN ÖVER SÖDERMALM 1652
Stockholms stad, Stockholms län
Lantmäteristyrelsens arkiv

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3405
Länsstyrelsens diarienummer:	431-12669-2020
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2020-06-24
Företagare:	AB Storstockholms Lokaltrafik
Uppdragsnr i KMR:	202000940
Län:	Stockholm
Landskap:	Uppland
Kommun:	Stockholm
Socken:	Stockholm
Fastighetsbeteckning:	Södermalm 7:87
Berörda lämningar, KMR:	L2015:7789
Berörda lämningar, FMIS:	RAÄ-nr Stockholm 103:1
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Undersökningstid, fält:	Augusti 2020
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare:	Jan Kockum
Rapportansvarig:	Jan Kockum
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetsgranskning:	Kenneth Svensson
Fynd:	Förvaras på Arkeologikonsult i väntan på fyndfördelning

Fornminnesregistret (FMIS) stängdes ner i början av 2019 och har ersatts av Kulturmiljöregistret (KMR). I denna rapport hänvisas till både lämningsnummer i KMR och RAÄ-nr i FMIS i kartor och text.

BILAGA 1. FYNDTABELL

Fynd-nr*	Objekt	Material	Subklass	Del	Datering	Antal	Antal fragm.	Vikt (g)	Beskrivning
6:1:1	Keramik	Stengods	Saltglaserat stengods	Botten, del av buk	1700–1800-tal	2	2	488,0	Fragment av två geneverkrus. Saltglaserat stengods.
6:1:2	Keramik	Rödbrännande lergods	Yngre rödgods	Rörhandtag	1700-tal	2	2	438,0	Två rörhandtag, varav ena har delar av buk kvar med invändig rödbrun blyglasyr.
6:1:3	Keramik	Rödbrännande lergods	Yngre rödgods	Botten, sida, brätte	1700–1800-tal	4	4	180,0	Delar av diverse kärl: fat, skål och kruka.
6:1:4	Keramik	Flintgods	Flintgods	Botten, buk, hank, fragment	1700–1800-tal	4	4	164,0	Tre fragment av tallrikar samt en skål.
6:1:5	Keramik	Porslin	Figurin	Fragment av fotplatta	1700-tal?	1	1	19,0	Fragment av fotplatta till en figurin. Grön- och grunmålad. Plattan markerad 39 undertill.
6:1:6	Kakel	Rödbrännande lera	Kakel	Blad och rump	1600-talets andra hälft	1	1	323,0	Brunmetallik glasyr med bladornamentik.
6:1:7	Kakel	Rödbrännande lera	Kakel	Krön, blad	Mitten av 1700-talet	3	3	256,0	Blåvit glaserat med landskapmotiv.
6:1:8	Ostronskal	Skal	-	-	-	1	1	35,0	Ostronskal.
6:1:9	Glas	Glas	Fönsterglas	-	1600–1800-tal	1	1	3,0	Genomsiktligt glas, gröngrönt. Fragment av rombisk bit. En sida kröjslad, den andra bruten. Spår av blyspröjs.
6:1:10	Kritpipa	Piplera		Skaft, huvud	1600–1800-tal	7	6	33,0	Generell datering till sent 1600-tal–1800-tal. Fragment från olika pipor, inkl. ett piphuvud (med detalj av klackstämpel) från pipa tillverkad av Suzanna Jacobs i Gouda, Holland 1680–1700, och en ornerad skaftbit (med detalj av klackstämpel) från pipa tillverkad av Jan Thielen Proost i Gouda, Holland 1680–1700.

*Fyndnumret består av tre delar (X:X:X), varav det första är numret på den kontext som fyndet tillhör. Det andra numret är det löpnummer som fyndet tilldelas vid inmätningen i fält och det tredje är det nummer som fyndet får vid fyndregistrering i vår databas SiteWorks. Dessa tre bildar tillsammans föremålets unika fyndnummer.

Samtliga fynd i tabellen är sparade.

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3405